

Актуалізація проблеми оновлення змісту навчання української мови у 7–9 класах зумовлена сукупністю взаємопов'язаних соціокультурних, психолого-педагогічних, дидактико-методичних та лінгвістичних чинників.

Своєчасність проблеми спричинена насамперед характерними ознаками інформаційної доби, до яких експерти уналежнюють: невідповідність змісту освіти реаліям сьогодення; запізніле й не завжди адекватне реагування освіти на виклики суспільства; стрімке оновлення знань за рахунок різкого збільшення їх обсягу; несинхронність змін у світі й оновлення змісту освіти; кризу освіти на тлі надлишку інформації, яка не може замінити знання, не кажучи вже про мудрість; втрату знаннями актуальності ще до того, як здобувачі освіти встигають їх засвоїти; застарілі уміння й навички як наслідок засвоєння непотрібних знань; інформаційне перевиробництво за зростаючої смислової деградації; утворення методологічних лакун (розривів, пробілів) між природничо-науковими й гуманітарними сферами наукових знань; посилення технократичного снобізму на тлі дегуманізації, розмивання ціннісних світоглядних і моральних орієнтирів.

Надзвичайно важливим є вплив соціокультурних змін у сучасному суспільстві, зокрема глобалізаційних процесів, посилення міжкультурної комунікації та потреби забезпечення мовної стійкості й національної ідентичності в умовах екзистенційної війни і відкритого інформаційного простору. Вагому роль відіграють зміни у мовній політиці держави, спрямовані на зміцнення статусу української мови як державної та забезпечення її повноцінного функціонування у всіх сферах життя.

Значний вплив на оновлення змісту мають психолого-педагогічні чинники, пов'язані з особливостями розвитку сучасних підлітків, які належать до покоління «цифрових» учнів. Для них характерні кліповість мислення, швидке перемикання уваги, орієнтація на візуальний контент, що потребує застосування нових форм подання навчального матеріалу та переорієнтації з відтворення знань на їх творче використання, зокрема у нетипових, непередбачуваних життєвих ситуаціях.

Не менш важливими є дидактичні та методичні чинники, пов'язані з упровадженням особистісно орієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів у річищі реформи «Нова українська школа». Оновлення змісту навчання української мови передбачає природодоцільну інтеграцію предметів гуманітарного циклу, застосування інтерактивних, зокрема проєктних методів, використання цифрових ресурсів і платформ, впровадження медіаосвіти тощо.

Особливу групу становлять лінгвістичні чинники, серед яких – динамічні процеси у розвитку самої української мови, зміни в її лексичній системі, правописі, в залученні нових форм комунікації (зокрема у соціальних мережах).

Компетентнісний потенціал уроків української мови в базовій школі

В. І. Новосьолова,
кандидат пед. наук,
старший науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України

Упродовж дослідження теми «Проектування та реалізація змісту навчання української мови в 7–9 класах закладів загальної середньої освіти» зосереджено увагу на розв'язанні питань теорії і практики навчання української мови на засадах компетентнісного підходу, зокрема роботи з формування й розвитку в здобувачів освіти визначених Державним стандартом базової середньої освіти ключових компетентностей і наскрізних умінь.

Розроблено методичні рекомендації щодо розвитку ключових компетентностей у середній ланці освіти на етапі базового предметного навчання. Обґрунтовано доцільність використання комплексних компетентнісних завдань на уроках української мови, розкрито їх дидактичні можливості й наведено приклади урізноманітнення такої роботи.

Запропоновано й методично обґрунтовано конкретні форми роботи і приклади комплексних завдань, спрямованих на формування ключових компетентностей з урахуванням наскрізних умінь. Визначено, що основою ефективного спілкування є взаєморозуміння між співрозмовниками, яке досягається через активне слухання, чітке висловлення думок, вияв емпатії, поваги до співрозмовника та його поглядів, а також використання як вербальних, так і невербальних засобів комунікації. З огляду на це значну увагу зосереджено на розвиткові усної та письмової взаємодії, у контексті якої учні мають змогу застосувати засвоєні мовні поняття й реалізувати набуті комунікативні вміння.

З'ясовано, що ефективно використання запропонованих форм роботи сприяє розвитку в учнів умінь розрізняти потрібну та надлишкову інформацію, аналізувати проблеми, викладені в текстах і медіатекстах, залучати власний життєвий досвід до осмислення змісту. Здобувачі освіти набувають досвіду підготовки публічних виступів, побудови логічних висловлювань, самопрезентації, участі в дискусії, вдосконалюють умінь усного й писемного мовлення.

Розглянуто проблему забезпечення збалансованого синтезу трьох основних компонентів майбутнього методичного посібника «Навчання української мови в 7–9 класах на компетентнісних засадах»: інформаційно-змістового, освітньо-світоглядного та практичного. Такий підхід дає змогу ефективно інтегрувати теоретичні засади навчання з практичними вміннями та світоглядними орієнтирами, які відповідають вимогам компетентнісного підходу в умовах Нової української школи.

Отже, встановлено, що уроки української мови мають значний компетентнісний потенціал, який сприяє всебічному розвиткові здобувачів освіти та формуванню їх готовності до активної життєдіяльності в постійно змінному соціальному середовищі, забезпечують здатність адаптуватися до нових умов, критично мислити і продуктивно діяти в динамічному світі, що відповідає стратегічним завданням сучасної освіти.